SOSIALØKONOMEN

9

NOVEMBER 1961

AV INNHOLDET:

Importøkning
fra utviklingslandene

Norge og Fellesmarkedet

Etterutdanningsforelesningene

Statistikk og lønnskrav

Inntekt i jordbruket

I dette nummer:

Hjelp til utviklingslandene er populært, og nylig bevilget Stortinget 5 mill. kr. til fortsettelse av Indiaprosjektet. I artikkelen *«Importøkning fra utviklingslandene en avgjørende faktor for økonomisk vekst i disse land»*, (side 2), analyserer Asbjørn Sveen dette problemet fra en ny og uvant synsvinkel.

*

At dosent Leif Johansen har gitt ut en publikasjon om *Norge og Fellesmarkedet,* med forord av professor Frisch, vil være kjent for de fleste. Vi tror Egil Bakkes kommentarer (side 5) vil være av interesse for de som har lest publikasjonen.

*

Etterutdanningskurset er omtalt på lederplass. På side 6 bringer vi en artikkel om *sannsynlighetsregning og teoretisk statistikk* av Herdis Thorén Amundsen, basert på hennes forelesning om dette emne ved etterutdanningskurset, og på side 10 bringer vi Arne Dag Johansens referat av professor Haavelmo's forelesning om *«Nyere tendenser i økonomisk teori»*.

*

Lønnskrav er et alltid interessant tema og på side 11 behandler Idar Møglestue spørsmålet om *«Lønnskrav og statistikk»*.

*

For andre yrkesgrupper er det ikke lønningene som i samme grad opptar interessen, selv om det her også brukes statistikk for å begrunne inntektskrav. På side 13 behandler Asbjørn Borg spørsmålet om *«Inntektssammenlikninger i jordbruket»*.

Medarbeidere i dette nummer

Asbjørn Sveen (c. o. 1953) konsulent i Handelsdepartementet.

Egil Bakke (c. o. 1952) byråsjef i Finansdepartementet.

Idar Møglestue (c. o. 1952) konsulent i Statistisk Sentralbyrå.

Asbjørn Borg (c. o. 1956) konsulent i Forbrukerrådet.

Herdis Thorén Amundsen (Aktuarkandidat 1939) universitetslektor ved Oslo Universitet.

Arne Dag Johansen (c. o. 1958) forskningsstipendiat ved Universitetets Sosialøkonomiske Institutt.

Endringer i reiseregulativet

Etter forhandlinger mellom statsfunksjonærenes hovedsammenslutninger og Lønns- og prisdepartementet er en kommet til enighet om følgende forhøyelser av kostgodtgjørelse og nattillegg under tjenestereiser:

For reiser som varer fra 4 inntil 8 timer er kostgodtgjørelsen hevet fra 5 til 6 kroner, og for reiser med varighet fra 8 inntil 12 timer fra 12 til 13 kroner. Det er dessuten innført et nytt prinsipp slik at hvis utlegget overstiker kr. 13 refunderes medgåtte, legitimerte utgifter inntil kr. 17. For reiser som varer mer enn 12 timer er kostgodtgjørelsen hevet fra kr. 24 til kr. 26, men etter det nye prinsipp refunderes legitimerte utgifter inntil kr. 34.

Nattilleggene er hevet fra henholdsvis 8 til 10 kroner, 11 til 14 kroner, 19 til 22 kroner og 24 til 32 kroner.

De nye satser gjelder fra 1. november 1961.

Eksamen høsten 1961

Eksamen til 1. og 2. avdeling av Økonomisk Embetseksamen tok til 20. november. Siste eksamensdag er 4. desember.

Det er første gang det holdes eksamen etter ny ordning til 1. avdeling. Til 1. avdeling har det i alt meldt seg opp 26 kandidater, herav 18 etter ny ordning. Til 2. avdeling har det meldt seg opp 7 kandidater.

SOSIALØKONOMEN

TIDLIGERE STIMULATOR

Utgitt av Sosialøkonomisk Samfunn

Redaktør: ASBJØRN BORG

Redaksjonssekretær: ARNE FAYE *Studentredaktør*: LARS ARESVIK

Nr. 9 - 15. årgang - November 1961

Etterutdanning

Sosialøkonomisk Samfunns etterutdanningskurs 1961 er nettopp avviklet. Første del av kurset som besto av 4 dobbelt-timeforelesninger i Store auditorium i Frederiks gate, kan i virkeligheten oppfattes som et kurs for seg, skarpt atskilt fra 3-dagers kurset med formiddagsforelesninger og -foredrag i velferdsbygget på Blindern. Forelesningene i Frederiks gate tok sikte på å gi sosialøkonomiske kandidater en orientering om nyvinninger innenfor økonomisk teori og teoretisk statistikk. Tre-dagers kurset på Blindern hadde til hensikt å kaste lys over et spesielt emne, nemlig markedsproblemene, eller mer konkret fellesmarkedproblemene, dels gjennom innlegg fra folk med spesielle praktiske kunnskaper om spørsmålet, dels ved forelesninger av folk som hadde forsøkt å arbeide med markedsproblemene på det teoretiske plan.

Frederiksgate-forelesningene, som var kommet istand på grunnlag av et nært samarbeid med Universitetet, samlet avgjort flest deltakere. Det kan ha flere årsaker. De ble holdt om kvelden og de var gratis. Under enhver omstendighet må den nesten entusiastiske tilslutningen som disse forelesningene fikk, kunne tas som uttrykk for at svært mange sosialøkonomiske kandidater har en trang til «å komme etter» med de teoretiske kunnskaper. Det kan vel hende at det først og fremst er de teoretisk nysgjerrige, de ivrige, som er modige nok til å ville konstatere hvor langt etter de ligger. Men det er et gledelig faktum at de er mange. Interessen kom også klart fram i de samtalene som fulgte etter forelesningene.

Bare 25 kandidater tegnet seg som deltakere i kurset om markedsproblemer. Arrangørene hadde regnet med minst dobbelt så mange. Påfallende få privatansatte var med, og færre kandidater av den noe eldre årgang enn på kveldsforelesningene i Frederiks gate. Det var litt overraskende med den aktualitet kursemnet fikk og med det løfte om solid praktisk og teoretisk orientering som utvalget av forelesere og foredragsholdere måtte gi. Den mest nærliggende slutning blir at den etterhvert nokså intense presse- og kringkastingsdiskusjonen omkring det europeisk-økonomiske fellesskap virket svekkende og ikke skjerpende på markedsproblemkurs-appetitten. Det får være så. Kurset b l e vellykket. Det er sannsynlig at de aller fleste av deltakerne hadde en følelse av å vite mer og være stimulert til fortsatt gjennomtenkning av problemet da kurset var over. Dessuten la den relativt fåtallige forsamling forholdene til rette for en utvungen spørrevirksomhet og polemisk aktivitet slik at det ble skapt et miljø i denne forsamlingen. For mange var det også en liten opplevelse å stifte bekjentskap med det imponerende og hypermoderne utstyrte velferdsbygget til fremtidens sosialøkonomiske studenter.

Helt siden forslaget om kursvirksomhet ble lansert i Organisasjonskomiteens innstilling i 1957, har det vært en alminnelig oppfatning i Samfunnets hovedstyre at hovedhensikten med kursene måtte være å «bringe sosialøkonomiske kandidater tilbake til universitetet», gi kandidatene en sjanse til å friske opp den måte å tenke på og å analysere på som de i sin tid lærte. Ikke så rent få må til daglig nøye seg med sitt eget «miljø», og savner tilknytningen til fagfellenes tankekrets. Det er imidlertid grunn til å beklage at kursene har hatt en relativt svak tilslutning fra privatansatte sosialøkonomer.

Kanskje er det mange som ikke er enig i hovedstyrets linje. Det er ikke tvil om at kursene k u n n e legges annerledes opp. Emnet kunne for eksempel hentes fra et fagområde hvor sosialøkonomene har fått liten eller ingen formell trening i studietiden, men som stiller krav i det daglige arbeid. Administrasjonsproblemer kan nevnes som et eksempel. Det ville være positivt å få en debatt om dette spørsmålet.

E. W. Ø.

Importøkning fra utviklingslandene en avgjørende faktor for økonomisk vekst i disse land

AV CAND. OECON ASBJØRN SVEEN

Det gamle kolonivelde er brakt til opphør og avløst av politisk selvstendige stater, men gamle kolonimakter har bare i liten grad sørget for at de nye land politisk og økonomisk er i stand til ved egen hjelp å forvalte sine verdier og rettigheter på den mest fordelaktige måte. Frigjøringsbølgen har ført de underutviklede lands, eller også kalt utviklingslandenes, problemer inn på livet av oss, og vi må innstille oss på at i årtier fremover vil forholdet til disse land være det store internasjonale økonomiske problem som vil oppta både små og store nasjoner. Vi skal i denne artikkelen drøfte en enkelt side ved problemet, nemlig nødvendigheten av at de industrialiserte land innretter seg slik at de tar sikte på å avta stadig større mengder av utviklingslandenes eksportprodukter.

Utbyggingen av de underutviklede land fordrer fremfor alt import av kapitalvarer for industrialisering etc. Uten slik import i betydelig omfang vil den økonomiske utbygging av utviklingslandene ikke kunne komme skikkelig i gang. Importen kan finansieres gjennom direkte hjelp i form av gaver og lån fra de velstående land, men det vil være urealistisk å tro at det skulle kunne strekke til. Utviklingslandene må satse på å finansiere tyngden av importbehovet gjennom sine egne eksportinntekter. Dersom man kunne finne frem til varer hvor etterspørselen er sterkt stigende og som ikke fremstilles i industrilandene ville utviklingslandenes eksportinntekter lett kunne økes. Men forholdet er at så å si hver eneste vare som utviklingslandene vil kunne tilby, må skje i direkte konkurranse med produkter som allerede fremstilles i industrilandene eller representere varer hvor etterspørselen bare viser moderat vekst. Utviklingslandene vil således måtte satse på å øke sine eksportinntekter for å betale den nødvendige import gjennom masseproduksjon av industrivarer. På grunn av lave lønninger og rimelige råstoffer etc. vil slike varer kunne tilbys til lave priser, og de vil kunne komme til å innebære en direkte trusel for gamle og vel utviklede industrigrener i industrilandene. Vi har allerede bl. a. i tekstilsektoren, stiftet bekjentskap med denne «billigimporten» eller «lavprisproblemet» som man ofte betegner det. En løsning av lavprisproblemet i tråd med utviklingslandenes interesser og behov vil bli en meget viktig oppgave for industrilandene.

Over 100 utviklingsland.

Om lag tre fjerdeparter av jordens befolkning lever i dag i utviklingslandene. Til utviklingsområdene regnes da alle land og områder i Mellom og Sør-Amerika, alle land i Afrika unntatt Sør-Afrika-Sambandet og alle land i Asia unntatt Japan og de asiatiske deler av Sovjet-Samveldet. Alt i alt omfatter dette noe over 100 land. Hvis man ikke inkluderer Kina, Nord-Korea og Nord-Vietnam som ikke tar del i De Forente Nasjoners hjelpeprogram, utgjør folkemengden ca. 1¼ milliard. Felles for alle utviklingslandene er at fattigdommen er stor og at de så raskt som mulig ønsker å fri seg fra den. I mange land lever befolkningen på sultegrensen, hygieniske forhold er særdeles dårlige, barnedødeligheten svært høy, levealderen lav og befolkningstilveksten er langt sterkere enn i de fleste industrialiserte land. Produksjonsveksten er ofte svak og gir lite eller intet rom for noen heving av levestandarden. Selv om forholdene i de over 100 land varierer er dette det dominerende bilde.

Hvordan fremme utviklingen?

I dag består utviklingslandenes eksport stort sett bare av matvarer og råvarer, såkalte primærprodukter, hvor verdensetterspørselen vokser mindre hurtig enn verdensinntekten. I tillegg kommer at dette er produkter som til dels er konjunkturfølsomme og som har hatt en tendens til å synke i pris. Forverringen av utviklingslandenes bytteforhold har vært markert som følge av lavere priser på eksportvarene.

Det er alminnelig godtatt at forutsetningen for utviklingslandenes økonomiske vekst må skje gjennom økt industrialisering. Men det sier seg selv at disse land av sine sparsomme inntekter ikke kan frembringe den sparing som er nødvendig for å oppnå et investeringsnivå som kan bidra til en tilfredsstillende økonomisk vekst. En industrialisering vil forøvrig kreve kapitalvarer og maskinelt utstyr som disse land ingen muligheter har for å fremstille på egen hånd. Utviklingslandenes stigende importbehov kan derfor ikke løses uten hjelp fra de industrialiserte land. Den direkte hjelp kan f. eks. ytes i form av gaver, langsiktige kreditter eller direkte investeringer i utviklingslandene. Omfanget av den direkte hjelp har økt sterkt de siste årene, og den vil fortsette å vokse i årene fremover. Det blir da viktigere enn noen gang tidligere å sørge for at hjelpen stilles til disposisjon på den mest formålstjenlige måte for utviklingslandene. Dette er ingen enkel sak og krever fremfor alt at det foreligger langtidsplaner for utvikling av landenes økonomi og at hjelpen kan passes inn i planen. Hvis hjelpen ytes gjennom det offentlige kan en slik tilpasning sikres, men synes å vanskeliggjøres dersom hjelpen skjer på kommersielt og bilateralt grunnlag. En multilateral kanalisering av hjelpen gjennom internasjonale organisasjoner sikrer formodentlig den mest rettferdige fordeling på utviklingslandene. OEEC offentliggjorde

i april d. å. en undersøkelse om hjelpen til utviklingslandene. Undersøkelsen viser at OEEC-landene og Nord-Amerika gjennomsnittlig i årene 1956/59 ytet 6,8 milliarder dollar som total offentlig og privat hjelp til utviklingslandene. Begrepet hjelp er her gitt en vid definisjon og omfatter offentlige tilskudd og lån med over 1 års løpetid, gjenoppbyggings- og erstatningskostnader, konsoliderte kreditter, private eksportkreditter med offentlig garanti og alle private lån og investeringer med mer enn 1 års løpetid. Hele 93 prosent av hjelpen ble ytet på bilateralt grunnlag, og den offentlige andel av den bilaterale hjelp utgjorde omlag 56 prosent.

Hovedmålet er å øke importen fra utviklingslandene.

Det er neppe tvil om at den direkte hjelp er av meget stor betydning for utviklingslandenes økonomiske vekst, men det er sannsynlig at det aller viktigste bidrag til industrialisering og den økonomiske ekspansjon i årene fremover må komme fra utviklingslandenes eksportinntekter fra de industrialiserte land og som følge av økt handel mellom utviklingslandene. De Forente Nasjoners kommisjon for Europa (ECE) har i sin siste økonomiske oversikt lagt frem beregninger som underbygger dette. De underutviklede lands samhandel med verden forøvrig er i dag preget av at særlig matvarer og råvarer byttes mot maskiner og ferdigvarer. Nedenstående tabeller illustrerer nokså klart utenrikshandelens struktur i de underutviklede land sammenliknet med noen høyt industrialiserte land.

Hvilke slutninger kan man trekke på grunnlag av erfaringer i de industrialiserte land med hensyn til sannsynlig utvikling av utenrikshandelen i de underutviklede land? Følger man utviklingen gjennom dette århundrede er det mest markerte trekk for eksportens endrede sammensetning i industrilandene at pri-

Tabell 1.
Underutviklede områders eksport og import i 1958.
Varesammensetningen prosentvis fordelt.

	Matvarer	Råvarer ekskl. brenselsst.	Brenselsstoffer	Ferdigvarer og diverse varer	Total
Eksport.					
Latin-Amerika	41	16	35	8	100
Midt-Østen	6	3	87	4	100
Afrika	34	44	1	21	100
ECAFE[1]) Asia (ekskl. Japan)	29	39	11	21	100
Import.					
Latin-Amerika	11	4	17	68	100
Midt-Østen	17	4	11	68	100
Afrika	16	8	7	69	100
ECAFE[1]) Asia (ekskl. Japan)	21	9	10	60	100

[1]) FN's økonomiske kommisjon for Asia og Det fjerne Østen. Landlisten omfatter ikke Kina, Nord-Korea, Nord-Vietnam og Mongolia.

Tabell 2.
Noen industrialiserte lands eksport og import i 1954
Varesammensetningen prosentvis fordelt.

	Matvarer	Råvarer	Metaller	Maskiner og ferdigv.	Total
Eksport.					
Storbritannia	6	11	12	72	100
Frankrike	15	18	16	51	100
Vest-Tyskland	2	14	15	69	100
U.S.A.	12	20	7	62	100
Import.					
Storbritannia	36	43	10	11	100
Frankrike	26	52	6	16	100
Vest-Tyskland	33	47	8	12	100
U.S.A.	31	43	12	14	100

Kilde: Economic Survey of Europe 1960.

mærproduktene (matvarer og råvarer) relativt sett har gått tilbake, mens eksporten av ferdigvarer har lagt beslag på en stadig stigende andel. På importsiden har de høyt industrialiserte land særlig økt andelen av råvarer. Den samme tendens har også gjort seg gjeldende i mindre industrialiserte land. For utviklingslandene synes det rimelig å anta at for de nærmeste par ti-år vil det utviklingsmønster man har erfart i den industrialiserte del av verden gjenta seg i hovedtrekkene.

En rask industrialisering i utviklingslandene må nødvendigvis innebære en meget høy importtilbøyelighet i og med at så og si alle kapitalvarer må kjøpes i de industrialiserte land. ECE har under forutsetning av at produksjonen pr. innbygger skal øke med 3 prosent pr. år og at befolkningen kommer til å vokse noenlunde i takt med den midlere hypotese som er utarbeidet på grunnlag av befolkningsstudier som er gjennomført av FN og at 1 prosent øking i nasjonalproduktet vil slå ut i en importøking på 0,85 prosent, kommet til at utviklingslandenes importbehov i 1980 vil utgjøre ca. 60 milliarder dollar. Under de forutsetninger som er nevnt ovenfor vil folkemengden stige fra 1145 til 1830 millioner, nasjonalinntekten vil øke fra ca. 130 til 415—420 milliarder dollar, importen må øke fra 22.5 til 60 milliarder dollar, kapitalimporten er under pari passu utvikling beregnet å stige fra 3.5 til 9.3 milliarder, og for å balansere utenriksregnskapet må eksporten i 1980 utgjøre 50.3 milliarder dollar mot ca. 19 milliarder i dag. (I tallene ovenfor er ikke tatt med de viktigste oljeeksporterende land, Kina og en del andre asiatiske land som ikke deltar i FN's hjelpeprogrammer.) Et raskt blikk på disse tallene overbeviser en om at her står man overfor meget store og betydelige økonomiske problemer som må løses.

Det fremgår av tallene ovenfor at utviklingslandenes økonomiske vekst i avgjørende grad vil være betinget av at det finnes markeder for deres eksportprodukter. Eksporten i dag består som nevnt hovedsaklig av jordbruksvarer, råvarer og en del mineraler, og tyngden kjøpes av de utviklede land. En særlig sterk øking i eksporten av disse varer til

tradisjonelle markeder i den nærmeste tyveårsperioden kan neppe ventes. ECE regner anslagsvis med at importen fra utviklingslandene til Vest-Europa, Nord-Amerika og Japan av slike varer kan stige fra 12 milliarder dollar i 1959 til ca. 20 milliarder i 1980. I tillegg vil Øst-Europa, Sovjet-Samveldet og Kina avta stigende varemengder samtidig som også samhandelen mellom utviklingslandene vil øke. Det synes å være få holdepunkter for å anta at denne eksport tilsammen skal fylle mer enn to tredjedeler av eksportgapet. Dette betyr med andre ord at nye eksportvarer fra utviklingslandene til en verdi av minst 15 milliarder dollar i 1980 må finne sitt marked. En vesentlig del av disse nye eksportvarer vil være halvfabrikater og ferdigvarer som kan tilbys til lave priser og representerer sjenerende og alvorlig konkurranse for industrilandene. Ikke hele trykket av eksporten fra utviklingslandene vil rette seg mot Vest-Europa. Eksport til Nord-Amerika, Japan, Australia, New Zealand, Øst-Europa, Sovjet-Samveldet og Kina og handelen mellom utviklingslandene vil representere potensielle og stigende markeder for ferdigvarer fra utviklingslandene. En bør derfor fra Vest-Europeisk side være varsom med å overdimensjonere lavprisproblemet. Det er imidlertid allikevel neppe tvil om at problemet krever oppmerksomhet og en positiv vilje til å finne løsninger på felles grunnlag. Utviklingen i det økonomiske samarbeid i Vest-Europa synes i øyeblikket ikke å være i samsvar med fremtidens behov på dette område. Etableringen av markedsgrupper med omgjerding av tollmurer o. l. kan ikke tjene til løsning av problemene vis-a-vis utviklingslandene. Det synes også lite logisk å propagandere for økt hjelp til utviklingslandene uten samtidig å vise den nødvendige vilje til å bidra til å skape økte eksportmuligheter for de varer som utviklingslandene gjennom hjelpen settes i stand til å fremstille. Under forutsetning av stabil økonomisk vekst i årene fremover skulle tilpassingen av produksjonsstrukturen i de industrialiserte land kunne gjennomføres forholdsvis smertefritt og uten at det oppstår akutte problemer som det internt politisk er uoverkommelig å løse.

Det legges stor iver og interesse i å øke hjelpen til utviklingslandene, men vi må heller ikke glemme at det også haster med å ta fatt på å løse de problemer som har tilknytning til utviklingslandenes friere adgang til våre markeder med sine ferdigvarer. I dag møter disse varer i enkelte land relativt høye tollskranker og andre hindringer for å komme inn. Industrialiserte land beskytter sin nasjonale industri og bøyer av for pressgrupper som ønsker å unngå konkurranse fra utviklingslandene. Hvis man skal oppnå løsninger her som betyr noe for utviklingslandene, forutsettes det at de industrialiserte land handler i samråd og i forståelse med hverandre. Spesielt viktig er det at de store industriland er villig til å innlate seg på slike tiltak. Det vil ha liten hensikt og bare representere uklok politikk om f. eks. et lite land som Norge skulle gå inn for å liberalisere sin handelspolitikk overfor utviklingslandene. Dette forhindrer ikke at Norge måtte kunne vise initiativ og øke aktivt påtrykk for å få disse spørsmål tatt opp til fordomsfri og forpliktende drøfting i internasjonale organisasjoner som vi er medlemmer av.

Hva kan Vest-Europa bidra med?

Teoretisk er det lett å peke på tiltak som kan ha stor og betydningsfull innflytelse for samhandelen med utviklingslandene. I praksis vil det på kort sikt imidlertid være begrenset hva man kan regne med å oppnå enighet om å gjennomføre.. Det burde ligge innenfor mulighetens grenser å få bygget ned de spesielt høye tollsatser som enkelte land har på bearbeidede varer fra utviklingslandene, og tiden er vel moden for å fjerne importrestriksjoner som virker diskriminerende eller tar sikte på å utelukke lavprisimport. Gjennom den pågående markedsintegrering i Europa må også forholdet til utviklingslandene bringes sterkere inn enn hittil.

En lang mer radikal holdning til disse spørsmål ville være å oppheve all toll på varer fra utviklingslandene. Ja selv diskriminering til fordel for utviklingslandene bør kunne overveies fra de industrialiserte lands side. Det er tvilsomt om selv så drastiske skritt ville få særlig uheldige følger for de industrialiserte land under forutsetning av at endringene ble gjennomført samtidig for større grupper av land. For det første vil det ta tid å bygge opp en industri i utviklingslandene og for det andre vil trykket av den økte konkurranse forplante seg til en rekke land med sterkt differensiert næringsliv. Det er antakelig lenge til tiden er moden for å få gjennomført slike tiltak i industrilandene, men spørsmålene bør allikevel overveies og vurderes. Dersom man ikke finner det politisk eller praktisk mulig å gå så langt som til å oppheve all toll på import fra utviklingslandene, måtte det gå an på internasjonalt grunnlag å innrømme utviklingslandene tollfrie importkvoter med visse forpliktelser om systematisk og progressiv øking. Slike importkvoter er ikke et helt ukjent fenomen i europeisk handelspraksis idet for eks. land som er medlemmer av Det Europeisk Økonomisk Fellesskap, som en overgangsordning, er blitt innrømmet rett til å opprette eller opprettholde tollfrie importkvoter for varer som ifølge den felles ytre tolltariff skal tollbelegges. Å etablere et system med tollfrie kvoter til fordel for utviklingslandene skulle være vel egnet til drøfting gjennom det handelspolitiske samarbeid som skal etableres innenfor Organisasjonen for Økonomisk Samarbeid og Utvikling (OECD). Denne organisasjon har tradisjoner å føre videre på det handelspolitiske område. Gjennom de 12 til 13 år Organisasjonen for Europeisk Økonomisk Samarbeid (OEEC) besto ble det oppnådd store resultater når det gjaldt frigjøring av handelen og betalingene mellom medlemslandene og overfor dollar-området. Det ville være en nokså naturlig utvikling at den nye organisasjon i kommende år retter oppmerksomheten mot en effektiv og dristig løsning av de handelspolitiske problemer som knytter seg til utviklingslandene. Selv om OECD på dette område kan utføre selvstendig og nyttig arbeid må det tilstrebes at det ikke skjer i konkurranse med, men som supplement til det arbeid som drives innenfor GATT (Generalavtalen om tolltariffer og handel) hvor utviklingslandene selv kan være med på å utforme handelspolitikken som skal føres overfor utviklingslandene.

DOSENT LEIF JOHANSEN:

„Norge og Fellesmarkedet"

ANMELDT AV CAND. OECON EGIL BAKKE

Leif Johansen: «Norge og Fellesmarkedet. En kritisk oversikt og et standpunkt». Med forord av professor Ragnar Frisch.

Når dosent Leif Johansen gir ut en publikasjon om Norge og Fellesmarkedet er det all grunn til å vise interesse for den. De som er motstandere av norsk tilslutning vil vente å finne nye skarpe argumenter som kan brukes i diskusjonen. De som er tilhengere av norsk tilslutning vil muligens frykte det samme. Og de som ønsker å orientere seg, vil vente å finne en grei oversikt.

Leif Johansen gir innledningsvis uttrykk for at hovedspørsmålene angående norsk tilslutning til Fellesmarkedet er slike at de krever politisk stillingtagen. Det aller meste av hans argumentasjon dreier seg allikevel — naturlig nok — om økonomiske spørsmål. Spesielt fjernelsen av toll og kvantitative importreguleringer gis en stor plass. Han drøfter ellers slike ting som fri etableringsrett, frie kapitalbevegelser, felles arbeidsmarked, konkurransebestemmelsene og harmonisering og samordning av politikken.

Leif Johansen ser våre forpliktelser til å fjerne toll og kvantitative importreguleringer sammen med våre muligheter til å føre en aktivitetsstimulerende politikk, om det av en eller annen grunn er tendenser til svikt i etterspørselen. Han presenterer greit de problemer vi i så fall vil stå ovenfor — mulighetene for at vi kan komme til å importere arbeidsløshet.

Jeg synes imidlertid Leif Johansen farer for lett over motargumentene når han nøyer seg med å si: «Uansett hvordan traktatens formålserklæringer er ment, så er hovedsaken at selve den *mekanisme* som institueres skaper alvorlig fare for arbeidsløshet». Poenget må vel være at det å gi fra seg retten til kvantitative importreguleringer stiller seg helt annerledes om Fellesmarkedet besto av land som ikke så det som sin oppgave å holde høy sysselsetting, enn når de som tilfellet er har det som sitt erklærte formål. Romatraktatens idé om at det bør skje en samordning av konjunkturpolitikken landene imellom er forsåvidt ikke ny. Norge har som kjent gått sterkt inn for dette syn i OEEC.

Det er forøvrig ikke bare på dette området at det er dårlig med motargumenter i Leif Johansens bok. Man må lete lenge for i det hele å finne motforestillinger til det syn forfatteren argumenterer for. Men dette forhold er så åpenbart at enhver leser vil være klar over det før han er kommet ned første side.

Under avsnittet om frie kapitalbevegelser blir sjansene for at vi blir kjøpt opp av utenlandske kapitalsterke konserner trukket fram. Dette er et svært viktig moment ved vurderingen av eventuell norsk tilslutning til Fellesmarkedet. Noe vesentlig nytt i vurderingen av denne muligheten bringer Leif Johansen imidlertid ikke.

Et argument mot norsk tilslutning til Fellesskapet er at denne sammenslutning kan føre til økonomisk belastning for de underutviklede land. Det er betydningsfullt at Leif Johansen vier dette problemet stor oppmerksomhet i sin publikasjon.

Jeg tror Leif Johansen har en helt riktig vurdering når han gir uttrykk for at alternativene for Norge enten er å slutte seg til Fellesmarkedet eller å stå utenfor. Assosiasjon er ikke noe klart begrep, men den faktiske utvikling synes å tyde på at en slik tilslutningsform er noe Fellesmarkedet har tenkt anvendt overfor land som ikke er modne til å bli medlemmer fullt ut, men som tar sikte på å bli medlemmer etter en viss tid.

Mine vurderinger av de argumenter Leif Johansen presenterer vil være farget av at jeg har et annet syn enn han på spørsmålet om norsk tilslutning til Fellesmarkedet. Men jeg tror at selv lesere som kan gi boken en mer følelsesløs vurdering, vil måtte innrømme at Leif Johansen ganske ofte strekker sine argumenter og resonnementer lengre enn de har godt av. At dette henger sammen med at Leif Johansen for en gangs skyld har startet med konklusjonen og deretter forsøkt å utarbeide premisser som passer til den, tar jeg som ganske naturlig.

Ett sted i boken sier Leif Johansen at han anser det ganske sannsynlig at Fellesmarkedet vil bryte sammen, bl. a. fordi de tre dominerende kontinentalstater vil ha forskjellige utenrikspolitiske interesser. I sin omtale av de overnasjonale organer trekker han fram at kvalifisert flertall f. eks. oppnås når de tre store medlemsland stemmer sammen for et forslag. Alt dette er mulig, men som argument betraktet bør han satse på det ene og ikke på begge alternativer.

Leif Johansen viser til Industridepartementets utredning om følgene av norsk tilslutning til EFTA — spesielt til hva som er sagt om hvor mange norske arbeidere sysselsatt i hjemmeindustrien som vil få sin arbeidsplass truet. «Det vil være galt å fremstille det som om de vanskeligheter en rekke av hjemmemarkedsindustriene får er en *uheldig bivirkning* av «frigjøringen av handelen». Det er nettopp *hensikten* at en del av hjemmemarkedsindustriene i de forskjellige land skal slås ut i konkurransen», skriver Leif Johansen. Dette er det vel heller ikke lagt skjul på i debatten hittil, men spørsmålet som melder seg er om Leif Johansen er imot en slik utvikling eller ikke? Det interessante ved den norske tilslutning til EFTA er at de omstillingsproblemer som vi fryktet skulle bli vanskelig å løse, i virkeligheten er blitt løst meget tilfredsstillende.

Også flere andre steder i boken nøyer Leif Johansen seg med å referere til Romatraktaten eller andre

Forts. side 8.

Litt om sannsynlighetsregning og teoretisk statistikk i dag - og hva vi forsøker å lære vordende sosialøkonomer

AV UNIVERSITETSLEKTOR HERDIS THORÉN AMUNDSEN

Etter at det teoretiske grunnlaget for moderne sannsynlighetsregning, stokastiske prosesser og matematisk statistikk ble lagt i løpet av første halvdel av vårt århundre, er det vel ikke kommet *nye prinsipper* i teorien i de siste siste ti års tid. Det som karakteriserer perioden er en omfattende utbygging av hele det grunnleggende apparatet i mange forskjellige retninger og utvikling av nye metoder for spesielle problemer, samtidig som bruken av sannsynlighetsregning og statistisk metode har fått en enorm utbredelse og et sikkert fotfeste på nær sagt alle fagområder. Utviklingen er også preget av adgangen til de elektroniske regnemaskiner som gjør at en kan løse problemer en før ikke hadde kapasitet til — regresjoner i 30 variable eller mer, for eksempel — og som dessuten medfører at en kan bruke andre retningslinjer ved utarbeidelsen av metodene enn før.

På områder som ligger sosialøkonomer nær, vet vi alle at *Utvalgsundersøkelser* — representative tellinger — nå er alminnelig utbredt og akseptert. Og enten det gjelder et nytt grunnlag for en levekostnadsindeks, en markedsundersøkelse i privat eller offentlig regi, en meningsmåling, eller en annen utvalgsundersøkelse, så er det nærmest selvsagt at det blir brukt en eller annen form for sannsynlighetsutvalg. Det er ikke bare et «rent tilfeldig» eller et stratifisert tilfeldig utvalg som blir brukt, men også de forskjellige typer av flertrinnsutvalg o. l. Hva de enkelte utvalgstypene angår, er det lite ny teori i de senere årene. De metodiske undersøkelsene har vært satt inn ved andre problemer, som bortfall (non-response), kontroll av opplysningene, o. l. Forøvrig er perioden sterkt preget av tilpasningen til og utnyttelsen av de elektroniske datamaskinene. En teoretiker fester seg bl. a. ved at det ikke lenger er en ønskedrøm å estimere varianser eller å angi konfidensintervall.

Som neste stikkord på listen velger vi

Operasjonsanalyse, dette moderne reklamenavnet på noe som fysikere, astronomer og andre har gjort i hundrevis av år, biologer, økonomer, statistikere og mange, mange flere i adskillige tiår, nemlig det å søke å løse sine problemer ved å ta matematiske modeller til hjelp. Det nye er vel bruken av slike metoder på mikroplanet, innen den enkelte bedrift, ved planlegging og kontroll av drift, distribusjon, salg osv. (vi bortser da fra livs- og pensjonsforsikring som alltid har brukt matematikken).

Ikke alt som går under navnet operasjonsanalyse er utformet som problemer hvor sannsynlighetsregning eller statistiske metoder blir brukt — selv om de kanskje kommer inn bakveien: når det gjelder å skaffe data for alle de koeffisienter o. l. som inngår i modellen i det konkrete tilfelle.

Ved de forskjellige typer av *programmering* er opplegget vanligvis ikke-stokastisk, men det foreligger en del spredte eksempler på modeller med stokastiske innslag.

Noe lignende kan en si om anvendelsen av *spilleteorien.*

Generell desisjonsteori er til dels utformet rent stokastisk, men det vil føre for langt å ta dette opp her.

I teorier for lagerhold er det vanlig med stokastiske innslag. Det vil oftest være naturlig å betrakte iallfall de varemengdene som går ut av lageret (eller tidspunktet når de går ut) som verdier av stokastiske variable. Skal en frem til en optimal størrelse på lageret, gjelder det da bl. a. å finne brukbare sannsannsynlighetsfordelinger for slike variable. De teoretiske fordelingene som brukes her, er ofte nær beslektet med dem som brukes i

Køteori. Denne er praktisk talt helt stokastisk i sitt opplegg. Den har anvendelse på en rekke områder, som telefon-, fly- og annen trafikk, ekspedisjon ved disker og i billettluker osv.

Det er interessant at teorien for stokastiske prosesser, som er blitt og enda blir betraktet som uhyre abstrakt, nå blir brukt i stor utstrekning ved problemer av et så praktisk tilsnitt som dette. Det gjelder især Markov-prosesser, hvor teorien er godt utbygget.

En av de enkleste modellene som brukes, og som har vist seg forbløffende anvendelig, kalles Poissons punktprosess. Den ble bl. a. foreslått og brukt for telefontrafikk av dansken A. K. Erlang for ca. 50 år siden, og blir stadig brukt i køteorien i sin alminnelighet. Ved en Poisson-prosess ser vi på et kjennetegn som kan forekomme ingen, én eller flere ganger i løpet av et visst tidsrom av lengde t. Kjennetegnet kan være et anrop til en telefonsentral, en bil som passerer et veikryss, en kunde som kommer til en billettluke e. l. Vi antar nå følgende:

1. Sannsynligheten for at kjennetegnet skal forekomme akkurat en gang i et tidsintervall av lengde $\triangle t$ kan settes lik
$$\lambda \triangle t$$
når $\triangle t$ er tilstrekkelig liten. Her er λ en konstant, uavhengig av tidspunktet innen tidsrommet.
2. Sannsynligheten for at kjennetegnet skal forekomme mer enn én gang i et intervall av lengde $\triangle t$ skal være neglisjerbar når $\triangle t$ er tilstrekkelig liten.
3. Ser en på flere tidsintervaller som ikke har noen punkter felles, skal forekomstene av kjennetegnet i de forskjellige intervallene være stokastisk uavhengige.

Av disse forutsetningene følger at for $\triangle t$ tilstrekkelig liten er sannsynligheten for at kjennetegnet ikke skal forekomme, tilnærmet lik

$$1 - \lambda \triangle t.$$

Tenker vi oss nå hele tidsrommet av lengde t delt inn i n intervaller av lengde $\triangle t$, slik at

$$\triangle t = \frac{t}{n},$$

så er sannsynligheten for at kjennetegnet skal forekomme x ganger i tidsrommet tilnærmet gitt ved den binomiske sannsynligheten

$$p(x) = \binom{n}{x} (\lambda \triangle t)^{x} (1 - \lambda \triangle t)^{n-x},$$

som også kan skrives

$$p(x) = \binom{n}{x} \left(\frac{\lambda t}{n}\right)^{x} \left(1 - \frac{\lambda t}{n}\right)^{n-x}$$

Lar vi så n vokse over alle grenser, slik at $\triangle t$ går mot null, vil p(x) gå mot

$$f(x) = e^{-\lambda t} \frac{(\lambda t)^{x}}{x!}, \quad x = 0,1,2 \ldots.$$

som er sannsynligheten for x i en Poisson-fordeling med parameter λt. (Rent matematisk kan formuleringen av forutsetningene og utledningen av f(x) gjøres mere stringent).

Vi kan også finne sannsynlighetstettheten for den tiden T som går fra et gitt tidspunkt til *første* gang kjennetegnet forekommer, under forutsetningene 1—3. Sannsynligheten for at kjennetegnet *ikke* skal forekomme før det er gått en tid T er

$$f(o) = e^{-\lambda T}$$

Sannsynligheten for at kjennetegnet skal forekomme i intervallet mellom T og $T + \triangle t$ er

$$\lambda \triangle t.$$

Sannsynligheten for at kjennetegnet skal forekomme *første* gang mellom T og $T + \triangle t$ er da produktet

$$e^{-\lambda T} \lambda \triangle t$$

Dette er også sannsynligheten for at lengden av tiden inntil første forekomst skal være mellom T og $T + \triangle t$. Sannsynlighets*tettheten* for denne lengden er grensen for den gjenomsnittlige sannsynligheten over intervallet $\triangle t$, altså

$$g(T) = \lim_{\triangle t \to 0} \frac{e^{-\lambda T} \lambda \triangle t}{\triangle t} = \lim_{\triangle t \to 0} e^{-\lambda T} \lambda = \lambda e^{-\lambda T}, \; T > 0.$$

Vi er kommet frem til at T har den enkle eksponensielle fordelingen. Denne har vist seg å passe bra ved mange praktiske problemer, som *gjenstående* tid av en telefonsamtale, levetiden av et industrielt produkt o.s.v. I situasjoner hvor modellen har vist seg å være brukbar, kan en så dra nytte av disse fordelingene ved planlegging av virksomheten.

Selvsagt er modellen ovenfor alt for enkel i mange situasjoner, vi kan f. eks. lett tenke oss tilfelle hvor λ må variere med tiden. Køteorien er da også utviklet langt ut over dette stadiet vi har antydet.

Videre i listen under operasjonsanalyse kommer vi til forskjellige typer av *produksjonskontroll,* hvor det er god bruk for statistiske metoder, f. eks. ved sammenligning av produksjonsmetoder o. l. Statistisk planlegging av forsøkene kan være viktig her, og de klassiske «Designs of experiments» er utviklet i mange retninger. Det er bl. a. utviklet en spesiell forsøksplanlegging for estimering av visse typer produktfunksjoner, av den engelske statistikeren G.E.P. Box og flere. Ellers vil mange av de statistiske metodene falle sammen med dem som brukes ved

Statistisk kvalitetskontroll. Her har det skjedd en sterk utvikling av spesielle metoder, bl. a. ved hjelp av A. Walds sekvensanalyse. Anta at vi vil undersøke kvaliteten av et større parti av en masseprodusert artikkel. Ved en statistisk kontroll vil vi da ta ut et passende antall enheter av partiet og undersøke deres kvalitet. Hvis denne er tilfredsstillende ifølge visse normer som vi har satt opp, lar vi hele partiet passere, hvis ikke, må partiet holdes tilbake og en nærmere undersøkelse settes i verk. Vi bruker statistisk metode både ved oppstillingen av normene og når vi bestemmer hvor mange enheter som skal tas ut til undersøkelse, idet vi fastsetter visse små sannsynligheter for å ta feil ved vår avgjørelse. Ved sekvensanalyse bestemmer vi ikke antallet enheter på forhånd. Vi begynner med å ta ut ganske få enheter og lar deres kvalitet avgjøre om vi skal (i) la partiet passere, (ii) holde partiet tilbake, eller (iii) utsette avgjørelsen og ta ut en ny enhet til inspeksjon. På neste trinn lar vi så igjen kvaliteten av alle de uttrukne enhetene avgjøre om vi skal velge (i), (ii) eller (iii). Vi fortsetter med å ta nye enheter til vi har truffet enten avgjørelse (i) eller (ii). Normene for de tre avgjørelsene på hvert trinn har vi som vanlig stillet opp på forhånd og ut fra visse små sannsynligheter for å treffe gal avgjørelse. Det viser seg at ved denne metoden vil vi gjennomsnittlig sett komme til å inspisere færre enheter enn ved den førstnevnte metoden med samme sannsynlighetsnivå.

Iblant kan en ut fra kjennskapet til produksjonsprosessen eller tidligere erfaringer om produksjonen vite noe om hvordan kvaliteten varierer med tiden, og trekke dette inn i modellen. Det hender også at en kan regne med en viss a priori sannsynlighetsfordeling for kvaliteten, og dra nytte av den ved fastsettelsen av de normene som er nevnt ovenfor. A. Hald i København har arbeidet etter disse linjene.

Når det gjelder arbeide i mer *økonometrisk* retning kan det nevnes at nederlenderne Theil, Basmann og flere har lagt frem nye estimeringsmetoder for parametre i stokastiske likningsssystemer.

Til slutt skal nevnes at det har foregått en kraftig utvikling av såkalte *ikke-parametriske* test- og estimeringsmetoder. De kan være nyttige i mange situasjoner, og vi skal kort skissere den velkjente Wald-Wolfowits følge-testen. Denne test kan brukes for å undersøke om to uavhengige observasjonsmaterialer kan antas å stamme fra samme fordeling, uten at vi nærmere spesifiserer fordelingen.

Vi antar a priori at observasjonene i det ene materialet, $x_1, x_2 \ldots x_m$, er uavhengige observasjoner med samme fordeling og sannsynlighetstetthet f(x), og at $y_1, \ldots y_n$ i det annet materiale er uavhengige observasjoner med samme fordeling og sannsynlig-

hetstetthet g(y). Vi skal teste nullhypotesen f=g. La oss anta at vi har ordnet observasjonene etter størrelsen, slik at x_1 er den minste, altså

$$x_1 \leqq x_2 \leqq x_3 \ldots \leqq x_m$$

og

$$y_1 \leqq y_2 \leqq y_3 \ldots \leqq y_n$$

Vi ordner så elementene i de to rekkene etter størrelsen i en ny rekke. Vi får f. eks.

$y_1, y_2, x_1, y_3, x_2, x_3$ osv.

Vi må nå kunne anta at hvis x-er og y-er er fra samme fordeling, så vil de være «godt blandet», men hvis de har forskjellig fordeling så vil vi få følger med flere y-er etter hverandre noen steder i rekken, og flere x-er andre steder.

«Godheten av blandingen» måler vi ved å telle opp antall *følger* (runs) *av samme bokstav* i rekken. Vi har i vårt eksempel følgene

y_1y_2
x_1
y_3
x_2x_3

i alt

r = 4 følger.

Vi forkaster nullhypotesen hvis antall følger, r, *er liten* d.vs. mindre en fraktilen for et valgt sannsynlighetsnivå p i fordelingen av r under nullhypotesen. Denne er tabulert for verdier n og m opp til 20, og for større n og m kan en regne med tilnærmet normalfordeling av r.

Studiet av teoretisk statistcikk for sosialøkonomer.

Det sier seg selv at når det gjelder bruken av sannsynlighetsregning og statistisk metode, så kan vi ikke betrakte de områdene som er nevnt ovenfor som egne «fagområder», og vi kan ikke i studiet lære opp studentene til å bli «eksperter» på ett eller flere av dem — eller andre som ikke er nevnt. Det studentene må få, er en generell innføring, slik at de senere — eventuelt på egen hånd — skal kunne sette seg inn i det mer elementære av teorien og metodene som de måtte få bruk for på et spesielt område. Den generelle innføringen er også nødvendig fordi bruken av sannsynlighetsregning og statistisk metode i forbindelse med økonomisk teori krever et ganske solid grunnlag. Det vi kan greie i retning av innförig i spesielle anvendelsesområder, er å antyde litt om dem og velge eksempler og øvelsesoppgaver som peker mot dem.

Ut fra disse hensyn er rammen for og pensum i studiet av teoretisk statistikk satt opp. Det kunne naturligvis være ønskelig at Universitetet hadde kapasitet til å gi spesielle kurser i emner under operasjonsanalyse, kvalitetskontroll, utvalgsundersøkelser o.s.v. Dette vil komme etterhvert, vi har alt hatt noen gjesteforelesninger. Kursene må da først og fremst behandle den dyperegående teorien på disse områdene, de kan ikke bare gi opplæring i elementære metoder. Universitetet er jo ikke en yrkesskole som skal utdanne *teknikere* på et snevert område.

Med den store utbredelsen statistiske metoder, operasjonsanalyse o.s.v. nå får, blir det mange som bruker «kokebok». Det er da mer nødvendig enn noensinne at fagfolkene med høyere utdannelse, altså sosialøkonomer, medisinere, ingeniører o.s.v. er klar over prinsippene ved bruk av stokastiske hjelpemidler, så de kan vurdere kokebokoppskriftene i relasjon til det foreliggende problem, se hvor kokeboken ikke strekker til, og eventuelt søke kontakt med en statistiker (hvis de kan finne en) for å samarbeide om en løsning.

NORGE OG . . . *Forts. fra side 5.*

dokumenter om den. Det er ofte vanskelig å avgjøre om han betrakter disse henvisningene som argumenter i seg selv mot norsk tilslutning. I avsnittet om felles arbeidsmarked trekker han f. eks. fram to grunner som taler for at Norge som medlem av Fellesmarkedet vil kunne få tilførsel av arbeidskraft fra andre europeiske land. Er Leif Johansen i tifelle i mot slik tilførsel av arbeidskraft?

Leif Johansen viser til at mange kapitalistiske land har gjort mange mislykte forsøk på å hindre konkurranseregulerende sammenslutninger, og viser bl. a. til kartellene i Tyskland som spilte en stor rolle ved finansieringen av Hitler, utnytting av fanger som slavearbeidere m. v. Han uttaler så: «Også her i Norge har det vært helt åpenbart at tilslutningen til EFTA og tankene om tilslutning til Fellesmarkedet har ført til en bølge av sammenslutninger og avtaler. Næringsorganisasjonenes tidsskrifter er fulle av meldinger om dette.» Siden sommeren 1960 har vi hatt forbud mot prisavtaler, og det har helt siden 1958 vært mer eller mindre kjent at det ville komme et slikt forbud. De sammenslutninger og avtaler som finnes i norsk næringsliv og *som må registreres,* blir bare godkjent om de går ut på produksjonssamarbeid, rasjonaliseringssamarbeid o. l. Det synes derfor direkte uriktig å ta det store antall meldinger om slike avtaler i Norge som tegn på at vårt næringsliv etterhvert blir mer og mer preget av konkurranseregulerende avtaler.

Boka er kalt «en kritisk oversikt og et standpunkt». Standpunktet er det ikke vanskelig å finne, men noen kritisk oversikt blir ikke gitt. Boka inneholder en masse kritikk av eventuell norsk tilslutning til Fellesmarkedet. Det er en viss forskjell på de to ting.

Jeg vil ikke fremheve dette som noen innvending mot boka. Den er et debattinnlegg, som er skrevet så greit at leserne får et godt grunnlag til eventuelt å føre en fornuftig diskusjon med Leif Johansen. Noe annet er det at for dem som ønsker en mer allsidig og balansert framstilling av de problemer norsk tilslutning til Fellesmarkedet innebærer, vil utvilsomt St.meld. nr. 15 for i år være til mere nytte.

I sitt forord stiller professor Frisch opp mot hverandre «det uopplyste pengevelde» og «sosialplanvelde». Et valg mellom disse to begreper vil også — etter Frisch' mening — avgjøre vår stilling til Fellesmarkedet. Etter min mening har ikke Frisch på noen overbevisende måte gjort det klart hvorfor det må være slik. Selv i et såvidt kort forord hadde jeg ven-

Forts. side 16.

Ja, slik uttrykte Tolstoi det. Talenter er fruktbare, — riktig anvendt. Det er en erkjennelse fra tidenes morgen. Den fant sitt uttrykk også i lignelsen om den gode tjener, og den dårlige, som gravet sine talenter i jorden.

I dag trengs kvinner og menn med idéer, — *skolerte talenter*. Vi byr dem som tror så meget på seg selv at de — skal vi si ydmykt — vil *lære et fag* fra grunnen, en enestående sjanse til utvikling.

En karriere venter folk som vil nytte tiden — og nå endel av sine mål mens de er unge.

Hva det er vi snakker om?

En karriere i et reklamebyrå.

Reklamen er kommet for å bli, og reklamefolk er både respektert og etterspurt. Virksomheten øker fra år til år, i omfang som i dybde. Parallelt med reklamens posisjon som en stor bransje — den teller tusener bare her i landet — utvikler den sine virkemidler på vitenskapelig grunnlag. I denne utviklingen står reklamebyråene i sentrum, med et ungt og aktivt miljø. Gode hjerner og dyktige hender henter her faglige laurbær og får god lønn for godt arbeid. Byråene byr på et avvekslende yrke med kontakter i alle bransjer og alle grupper — problemene veksler, og utelukker kjedelig rutine.

Bransjen er inne i en utvikling sterkere enn noen gang. Her kan unge folk påvirke utviklingen i årene fremover, mens de bygger opp sin egen karriere.

Og du skal vite: Økonomisk fremskritt er utenkelig uten reklame, den formidler en stigende flom av varer og tjenester. Du gjør en samfunnsgagnlig innsats i reklamen!

De felter et reklamebyrå byr sine medarbeidere, knytter seg nøye til de behov byråene må dekke hos oppdragsgiverne:

Rådgivning i salg og markedsføring.
Opplegg av reklameplaner.
Utforming av idéer i tekst, tegning og foto.
Vurdering av og forslag til valg av media.
Produksjon av annonser, brosjyrer, butikkmateriell, film etc.
Ekspedisjon, kontroll og bokføring.

Vi konkluderer: La oss høre fra Dem hvis De ønsker nærmere opplysninger om hvorledes De selv kan gjøre Dem gjeldende som medarbeider i et reklamebyrå. Reklameyrket byr utviklingsmuligheter først og fremst for talentet.

Lær mer om en **fremtid i reklamebyrå.**

Skriv til: *Instituttet for Markedsføring, Wergelandsveien 7, Oslo,*

opprettet av autoriserte norske reklamebyråer.

TIL INSTITUTTET FOR MARKEDSFØRING
Wergelandsveien 7, Oslo.

Jeg er interessert i nærmere opplysninger om kurser vedrørende:

.....

Send samtidig brosjyren «En fremtid i et reklamebyrå».

Navn: .....

Adresse: .....

PROFESSOR TRYGVE HAAVELMO:

Nyere tendenser i økonomisk teori

REFERAT FRA FORELESNING 19. OKTOBER AV CAND. OECON ARNE DAG JOHANSEN

Haavelmo sa innledningsvis at det ikke var skjedd noen egentlig revolusjon innen økonomisk teori etter krigen. Forandringen måtte snarere betegnes som evolusjon.

I sin alminnelighet mente han å kunne si at utviklingen dels hadde ført til nye synsmåter på økonomiske problemstillinger og dels til en ny tyngdefordeling for interessen. For å illustrere dette ville han trekke fram visse trekk ved utviklingen på noen av de sentrale områder.

Noe av det mest iøynefallende som hadde hendt, var at de enkle keynske makromodeller om arbeidsløshet og sysselsetting er «lagt på is». «The General Theory» har selvsagt hatt en enorm innflytelse, og er fremdeles sentralt lesestoff. Men på sett og vis har den overflødiggjort seg selv. Den faktiske utvikling har ført til at interessen går mer i retning av inflasjonsproblemer, mens de enkle Keynes-modellene er sterkest ved konstante priser. Disse gir heller ikke noe godt grunnlag for å studere betalingsbalanseproblemer. Dessuten har en prøvet å komme noe dypere ned når det gjelder de enkelte relasjoners realistiske form. (Se f. eks. arbeider av J. Duesenberry og F. Modigliani).

Som et annet nytt trekk i bildet nevnte Haavelmo den økte interessen for modeller for styringsteori. For det første studerer man virkningen av endringer i styringsparametre. For det andre studerer en mulighetene for å gjennomføre «optimaliseringer» ved hjelp av disse. En type virkemidler som har vært gjenstand for økt oppmerksomhet, er de såkalte innebygde stabilisatorer. Det er styringsparametre som blir fastlagt for lang tid av gangen, og som har til oppgave å utjevne konjunktursvingninger ved å påvirke selve svingningsstrukturen.

(Av litteratur på feltet styringsteori kan nevnes: J. Tinbergen: On the Theory of Economic Policy.)

Haavelmo kom deretter inn på teori for økonomisk vekst. Det er kommmet en mengde ny litteratur om dette, men det er delvis en oppliving av klassisk teori. (Forbindelsen med klassisk syn kommer således til uttrykk hos engelskmannen J. E. Meade i hans «A Neo-Classical Theory of Economic Growth»). Den økte interesse på dette område skyldes nok mye de nye problemstillinger og programmer i forbindelse med utviklingslandene, men også for de mere avanserte landene er det interessen for vekstmuligheter som dominerer.

En ting som man kanskje burde ha arbeidet mer med, er spørsmålet om hvilke ting som skaper vekst, altså om selve produksjonsfaktorene. Faktoren «know-how» er etter hvert tillagt økt betydning. Den er vanskelig å kvantifisere, slik at det får mening å snakke om «grenseproduktivtiet» etc. Haavelmo pekte på at det forelå et stort uutforsket felt som man kan kalle «utdannelsesøkonomi». Man vil gjerne vite hvor mye man skal «investere i utdannelse». Svaret avhenger selvsagt også av hvor stor vekt man tillegger de rent kulturelle aspekter. Men ved siden av disse bør jo også den økonomiske side komme inn i bildet. Og her må økonomene kunne gjøre noe. Foreløpig har vi her lite å fare med. (Det kan henvises til en artikkel i «The American Economic Review», mars 1961, av T. W. Schultz: «Investment in Human Capital»).

Noe som springer sterkt i øynene er utviklingen av programmeringsteknikken og studiet av programmeringsproblemer. Dette har dels virket til en forskyvning av interessen i retning av andre områder i økonomisk teori og dels virket på synet på de «gamle» arbeidsoppgavene i teorien. Man kan til og med med en viss rett hevde at arbeidet med programmeringsproblemer har endret det teoretisk-økonomiske grunnsyn.

Hva programmering innebærer, kan kort antydes slik: Det er gitt visse ressurser og visse alternative måter å bruke dem på når det gjelder å lage et visst sett av ferdigvarer. Det er videre gitt en vurderingsskala for alternative produksjonsresultat. Problemet består i å finne den best mulige måten å bruke ressursene på. Dette er jo for så vidt et gammelt, kjent maksimeringsproblem. Det særegne ved moderne programmeringsmodeller er at man kan operere med så mange flere forskjelligartede, ofte diskrete, alternativer, og at beskrankningene som kommer inn, svært ofte er ulikheter istedenfor ligninger.

(Av instruktiv litteratur kan nevnes «Linear Programming and Economic Analysis» av Dorfman, Samuelson og Solow.)

Haavelmo tok så for seg en del områder der programmeringsteorien så ut til å ha hatt stor betydning.

Han nevnte først produksjonsteorien. I den gamle produksjonsteorien oppfattes produktfunksjonen som et datum.

Går man nærmere inn på dette, er det klart at det har skjedd mye i bedriften før den når fram til en «gitt produktfunksjon». Produsenten står vanligvis foran en mengde mulige måter å ordne samvirket av en bestemt faktormengdekombinasjon på, og det gjelder å finne den best mulige. Programmeringsteorien har gått til angrep på dette bakenforliggende. Man får å gjøre med mange flere alternativer og variasjonsmåter, slik at man må ty til forenklende forutsetninger for å få noe håndterbart, f. eks. linearitet i funksjonsformene. Resultatet er en mer dyptpløyende, men også mer «kantete» produksjonsteori.

Når det gjaldt markedsteori, mente han også å kunne spore virkninger av programmeringsteorien. I eldre litteratur oppfattet man ofte markedsformen nærmest som noe naturgitt. Nå har man begynt å studere markedsformene mer som mekanismer som skal brukes til å oppnå et bestemt resultat, som skal løse en bestemt programmeringsoppgave. F. eks. til et vanlig frikonkurranseskjema kan man, uansett fordeling av ressursene, finne en velferdsfunksjon som markedet maksimerer.

Om en mener resultatet er «godt» eller «best» under videre perspektiver for økonomisk politikk, er et helt annet spørsmål. Dermed er vi inne på velferdsteorien. Her har programmeringsteorien ført til muligheter for formulering som er mer generell og samtidig mer konkret enn før. I velferdsteorien bygger en jo gjerne på at pareto-optimalitet i og for seg er en god egenskap. Programmeringsteorien representerer et verktøy til å undesøke om et markedspunkt er pareto-optimalt. Er det ikke pareto-optimalt, kan man programmere seg fram til noe bedre.

Ved et moderne programmeringsopplegg åpner det seg nye muligheter for mer systematisk angrep på problemer i forbindelse med nasjonal planlegging. Man får mer grunnleggende, «fornuftige» begreper, og får tatt hensyn til de konkrete forhold mer direkte.

Som en konklusjon mente Haavelmo å kunne si at grunnsynet på den økonomiske teoris gjenstand og oppgave til dels er sterkt påvirket av interessen for programmmeringsteknikk og programmeringsproblemer.

Mens man før betraktet markedsskjemaet med tilbud og etterspørsel som noe naturgitt, ser man nå på markedsorganisasjonsformen mer som et middel for å gjennomføre et bestemt program for allokering av ressursene. Man er dels interessert i å studere hva slags markedsform en bør ha for å realisere et bestemt program; dels er man interessert i å studere hva slags program et bestemt markedsskjema er svaret på. På denne måten er alle markedsformer «kommet på defensiven», idet det blir spørsmål om hvilken programmeringsoppgave et slikt system gir løsning på. En kan kanskje si at dette er en foreløpig sluttsten i økonomenes bestrebelser på å skille skarpt mellom realøkonomisk og fiksjonsøkonomisk tekning.

TRYGGHET FOR FAMILIEN

Ved å tegne livsforsikring *med familietillegg* kan De for en overkommelig premie trygge familien med et beløp som virkelig monner.

For nye forsikringer efter denne form yder vårt selskap allerede fra tegningen *garanterte tillegg* på 11—20% (efter forsikringens utløpsår). Garantien gjelder foreløbig for de første 5 år. Eksempelvis kan en 30-årig familieforsørger for en årlig premie på kr. 414,— få en forsikring på *kr. 10.000,—* som utbetales ved hans 70. år eller tidligere død — med familietillegg som sikrer utbetaling av det femdobbelte beløp, kr. 50.000,—, ved død i de første 20 år. I de første 5 år garanterer Norske Liv dessuten et tillegg som i dette tilfelle utgjør 15%, slik at den samlede utbetaling ved død før 1. januar 1966 blir *kr. 57.500,—*. Henvend Dem til en av våre representanter, eller til vårt hovedkontor, Drammensveien 21, Oslo. Tlf. 44 39 50.

NORSKE LIV
Stiftet 1844

STATISTIKK OG LØNNSKRAV

AV CAND. OECON IDAR MØGLESTUE

Vårt århundre er blant mye annet kjennetegnet av en sterk utbygging av organisasjonene — det gjelder ikke minst arbeidstakernes og arbeidsgivernes organisasjoner. Denne utvikling har medført at organisasjonene på arbeidsmarkedet i dag står som betydelige maktfaktorer i vårt demokrati. Denne maktposisjon er særlig betinget av organisasjonenes avgjørende innflytelse ved lønnsfastsettinger, den prisfastsetting som både fra et økonomisk og sosialt synspunkt i betydning overskygger alle andre økonomiske kontraktslutninger i et moderne samfunn.

Med innflytelse og makt følger også ansvar. Denne konsekvens setter i dag sitt preg på lønnsforhandlingene. Det kommer blant annet til uttrykk gjennom de stadige presiseringer av at de framsatte lønnskrav er «nøkterne», «realistiske» eller «absolutte minimumskrav» og liknende. Men selv om det således jevnt over vises tilbakeholdenhet og resignasjon ved utformingen av lønnskravene, vil motparten — arbeidsgiverne — alltid finne at de framsatte krav er betydelig større enn det de kan gå med på. I den private sektor blir lønnskravene gjerne i første omgang avvist ut fra hensynet til bedriftenes lønns- og konkurranseevne. Statstjenestemenns lønnskrav blir oftest tilbakevist av statens forhandlere av «budsjettmessige grunner» eller ut fra hensynet til den alminnelige økonomiske politikk.

Den økte forståelse av interessefellesskapet mellom arbeidstakere og arbeidsgivere har således på langt nær formådd å viske ut den betydelige meningsforskjell partene imellom om lønningenes høyde. Det er i første rekke viljen til å forhandle seg fram til kompromissløsninger, eller uviljen mot å løse interessetvistene ved hjelp av kampmidler, som har vist en heldig utvikling.

Forhandlingslinjen stiller betydelige krav til partene. De må kunne begrunne sine standpunkter, og de må være i stand til å se såvel sine egne som motpartens krav i en økonomisk sammenheng. Det er dette som er grunnen til at statistikk har fått innpass ved forhandlingsbordet.

*

Av det som er sagt innledningsvis følger at lønnsforhandlernes krav til statistiske opplysninger er og bør være mangfoldig. Ved enhver lønnsforhandling vil imidlertid enkelte hoveddata komme til å stå

i forgrunnen. Hva slags statistikk det er, vil for det første avhenge av den alminnelige økonomiske situasjon på forhandlingstidspunktet og for det annet av den lønnspolitiske målsetting som ligger til grunn for forhandlingene. Helt skjematisk kan vi tenke oss forhandlingstemaene klassifisert slik:

1. Konstant nominallønn (samme lønn i kroner og øre)
2. Konstant reallønn (opprettholdning av lønningenes kjøpekraft overfor varer og tjenester)
3. Opprettholding av lønnsrelasjonene overfor andre lønnstakergrupper
4. Sikring av gruppens andel i velstandsutviklingen
5. Bedring av gruppens lønnsmessige plasering i forhold til andre lønnstakergrupper.

Ved så nøytrale lønnskrav som dem skissert under alternativ 1, skulle man ved første øyekast tro at det ville være unødvendig med noen form for statistisk argumentasjon. Det urimelige i en eventuell nedsetting av lønninger må man forutsette at alle forstår uten nærmere begrunnelse. Så enkelt er det imidlertid ikke. Dersom det skulle være aktuelt for en fagforening å gå til forhandlingsbordet med så beskjedne krav, må det være helt spesielle forhold som er bakgrunnen. Mest nærliggende er det å tenke seg at landet i så fall må være inne i en alminnelig stagnasjons- eller tilbakegangsperiode på det økonomiske felt. I en slik situasjon er det ikke selvsagt at lønningene kan holdes på samme nivå. Dersom det skal lykkes forhandlerne å vinne fram med sitt krav om at lønningene ikke må settes ned, må de gjennom økonomiske analyser basert på statistiske fakta kunne sannsynliggjøre at nedsetting av lønningene er en unødvendig, og helst uklok, disposisjon i den aktuelle situasjon. Her er det i første rekke generell økonomisk statistikk det er behov for, så som statistikk over produksjonsutviklingen, den innenlandske og utenlandske handel og sysselsettingen. For bedømming av konjunkturutsiktene vil det være viktig også å kjenne utviklingen i sentrale økonomiske data i andre land. I en slik forhandlingssituasjon er det spesielt viktig å undersøke om stagnasjonen kan være særlig markert i de næringsgrener som arbeider for hjemmemarkedet. Arbeidslønningene har jo en dobbeltstilling i det økonomiske spill — på den ene side en viktig produksjonskostnad, men samtidig en like viktig faktor for etterspørselen etter bedriftenes produkter. Det kan derfor bli en kostbar karusell for alle parter å redusere lønningene og dermed etterspørselen i en situasjon hvor økonomiske ressurser ødes p.g.a. manglende avsetning.

Dersom hovedmålsettingen er å sikre lønnstakerne en konstant reallønn, skulle vi fortsatt stå overfor en tilsynelatende enkel forhandlingssituasjon. De økonomiske endringer som utløser krav av denne type er først og fremst kjennetegnet med en prisstigning. Krav om at lønnsmottakerne skal ha kompensasjon for den verdiforringelse av lønningsposen som prisstigningen har ansvaret for, må synes rimelige for alle. Antallet kroner i lønningsposen betyr lite, det som teller er de kvanta varer og tjenester man kan kjøpe for pengene. Forutsatt at prisstigningen bare skyldes en alminnelig verdiforringelse av kronen, skulle dette være relativt god filosofi. Da skulle hovedspørsmålet være å måle verdiforringelsen. Her har vi et anerkjent måleinstrument i Statistisk Sentralbyrås levekostnadsindeks eller konsumprisindeks.

Når den lønnspolitiske målsetting er som skissert i alternativ 3, er det lønnsstatistikken som utgjør det sentrale statistiske kildemateriale for utforming og begrunnelse av lønnskrav.

Alternativ 4 har mange likhetspunkter med den lønnspolitiske målsetting som er skissert i foregående punkt. Her er det imidlertid først og fremst den generelle økonomiske statistikken, særlig nasjonalregnskapstallene, som igjen har de beste muligheter for å kunne gi objektive momenter til begrunnelse av kravene. Hovedtallet for den samlede produksjon av varer og tjenester i landet — nasjonalproduktet — vil her gi en god indikator på lønnskravenes normalnivå.

De typer av lønnskrav som vi har vært inne på foran kan alle karakteriseres som forholdsvis nøytrale krav. De tar nemlig bare sikte på å forsvare den lønnsmessige posisjon som arbeidstakergruppen alt har oppnådd — samme reallønn, samme lønnsøkning som andre grupper osv. Annerledes er det med de lønnskrav som må rubriseres under punkt 5. Her er oppgaven den å sikre de lønnsmottakerne man representerer et bedre lønnsoppgjør enn det man mener at andre grupper kan ha krav på. Politisk sett er dette en uhyre vanskelig oppgave, idet den representerer et klart brudd på solidaritetstanken på arbeidsmarkedet. Dersom man skal vinne fram ad denne vei gjennom forhandlinger, er det nødvendig å ha ekstra sterke argumenter på hånden. Den enkleste bakgrunn for slike krav er utvilsomt at vedkommende lønnstakergruppe ved tidligere oppgjør er blitt hengende etter i lønnsutviklingen. Statistikerens oppgave må i en slik situasjon være den å stille sammen og kommentere de foreliggende serier over lønnsutviklingen til ulike lønnstakergrupper. Det kan også være aktuelt å foreta en direkte sammenlikning av lønnsnivåene til grupper man mener bør vurderes omtrent likt lønnsmessig. Men dette innebærer sterke innslag av skjønnsmessige vurderinger. Erfaringen viser at det er statistiske serier over en årrekke som har lettest for å bli forstått og dermed akseptert som vesentlige momenter i drøftinger om lønnskrav.

I disse mer generelle refleksjoner har jeg bygd på en noe kunstig typeinndeling av lønnskravene. I praksis vil man sjelden stille seg så klart avgrensede mål foran et lønnsoppgjør. Man vil således svært ofte både sikre sin lønnstakergruppe mot nedgang i reallønnen og mot en lønnsmessig etterslepning vis à vis andre lønnsmottakere, samtidig som man gjerne ser at det skulle være mulig å oppnå noen ekstra fordeler for sine medlemmer. Fra et statistisk synspunkt vil dette si at man sjelden har behov for oppgaver bare fra ett enkelt statistikkområde, oppgaven er snarere den å nyttiggjøre seg alle de informasjoner som statistikken kan gi i utformingen og grunngiingen for lønnskrav.

Inntektssammenlikninger i jordbruket

AV CAND. OECON ASBJØRN BORG

Hovedproblemer i jordbruket.

Jordbruket som næring står i en særstilling i de fleste industriland. Det er tre problemområder som i særlig grad gir det denne særstilling. For det første ser det ut til at jordbrukets priser og inntekter har en tendens til å være ustabile på kort sikt. Dernest synes det som om det er vanskelig å holde et akseptabelt nivå på priser og inntekter i jordbruket på lang sikt, og endelig antar en at fordelingen av jordbrukets samlede inntekter på de forskjellige bruk til dels står i dårlig sammenheng med arbeidsinnsatsen. Årsaken til disse tre problemer har en i vesentlig grad søkt i karakteristiske trekk ved tilbud og etterspørsel etter jordbruksprodukter.

Uelastisk tilbud.

Det er vanlig å regne med lav tilbudselastisitet for jordbruksprodukter, særlig på kort sikt. Som forklaring på dette blir det vist til den relativt lange produksjonsperioden og den sesongmessige natur av produksjonen, noe som fører til at en årlig tilpasning mellom produksjon og etterspørsel kan vare ett år eller mer. I tillegg til dette er det relativt høye, faste kostnader forbundet med jordbruksproduksjonen. På grunn av bruksstørrelsen utgjør familiearbeidskraften en stor del av den totale arbeidskraft som er sysselsatt i jordbruket. På denne måten blir også ofte arbeidskraften å betrakte som en fast kostnad. Det er videre kostnader forbundet med å holde jord under kultur selv om man ikke bruker den i produksjonen. Disse og andre forhold fører til at tilpasning i jordbruksnæringen til endret aktivitetsnivå i første rekke skjer ved prisendringer, og ikke i særlig grad ved endringer i produsert kvantum.

Uelastisk etterspørsel.

Beregningene av etterspørselselastisiteter etter jordbrukets produkter har ikke gitt et entydig resultat. På grunnlag av matvarenes spesielle stilling i forbrukernes behovsdekning, har en regnet med at etterspørselen er uelastisk. Hvis dette er riktig, burde matvareutgiftene regnet som prosent av forbrukernes utgiftsbudsjett, synke med stigende realinntekt. Det omvendte synes å være tilfelle, ikke bare i Norge. Nå er imidlertid ikke jordbruksnæringen direkte leverandør av matvarer, det kommer en ikke ubetydelig foredlings- og omsetningsvirksomhet imellom. Det er vel formodentlig i alle fall realistisk å regne med at den etterspørsel som er rettet mot jordbruksnæringen er relativt uelastisk.

Ustabil inntekt.

De forhold som er nevnt her vil føre til en ustabilitet i jordbrukets priser og inntekter på kort sikt. For jordbrukerne er denne ustabiliteten selvsagt lite ønskelig. En ustabil inntekt gir et lavere nyttenivå enn en stabil inntekt, selv om den samlede inntekt over året er like stor. En ustabil inntekt over en flereårs-periode vil dessuten gi et lavere nyttenivå på grunn av progressiv beskatning. Usikre prisforhold kan også føre til at produksjonen generelt blir mindre enn den ville ha vært hvis prisene hadde vært lettere å forutse. hvis bøndene «for sikkerhets skyld» produserer i underkant av hva de regner med å få solgt.

Svingende priser.

For forbrukerne av jordbruksprodukter kan forholdet være noe annet. Det kan vises at under gitte betingelser vil forbrukerne ha fordel av svingende priser. Dette gjelder særlig hvis de har mulighet for å foreta oppkjøp og lagre produktene. De vil videre ha fordeler av svingende priser hvis prissvingningene på de enkelte produkter er slik at levekostnadsindeksen forblir uendret. Når det gjelder fordeler for forbrukerne ved stabile priser er det forøvrig helt avgjørende hvilket nivå prisene blir stabilisert på.

Inntektssammenlikninger.

Problemer vedrørende jordbrukets inntektsnivå sammenlignet med andre næringer er konkretisert i det såkalte jamstellingskravet. Av forskjellige grunner trenger vi jordbruksproduksjonen og det blir hevdet at det derfor er rimelig at den befolkningsgruppe som arbeider ved denne produksjonen får samme levestandard som befolkningen forøvrig. Det er liten grad av enighet i diskusjonen om dette spørsmål. For det første er man uenige om hvilke inntektsmål som skal legges til grunn. Dernest er man uenige om hvilke grupper av befolkningen jordbrukerne skal sammenlignes med.

Begrepet inntektsfordeling.

Det kan tenkes minst tre forskjellige definisjoner på begrepet inntektsfordeling. En kan gå ut fra inntekt for hver inntektstaker i et bestemt år, gruppere inntektstakerne i inntektsklasser (eller inntektsintervaller) og telle opp hvor mange som faller i hvert intervall. En kommer da fram til en empirisk hyppighetsfordeling for inntekt i hvert år. Når det snakkes om inntektsutjevning er det i alminnelighet en slik definisjon av inntektsfordelingen som blir brukt. Det kan da være behov for å sammenlikne hyppighetsfordelingen for ett år med den tilsvarende fordeling for et annet år, fordelingen før og etter fradrag for direkte skatter i samme år o.s.v.

En alternativ fortolkning av begrepet inntektsfordeling får en ved å inndele inntektstakerne i sosialgrupper og sammenlikne gjennomsnittsinntekt for hver gruppe. Dette kunne en gjøre for hele landet

under ett eller for hver enkelt næring. Det er stort sett denne definisjonen som legges til grunn ved jamstellings- og lønnskrav. Dette skal nærmere omtales nedenfor.

Tredje alternativ som også svarer til en aktuell problemstilling, får en ved gruppering av inntektstakere etter landsdel, fylke eller kommune. En slik geografisk inntektsfordeling blir brukt ved bl. a. utbyggingskrav.

Skattestatistikk.

Skattestatistikken gir materiale til å belyse inntektsfordelingen etter alle tre definisjoner. Den gir også mulighet for gruppering etter familiestørrelse, noe som enten kan betraktes som en selvstendig inntektsfordelingsdefinisjon eller som en spesifikasjon av hver av de tre nevnte. Det synes imidlertid å være grunner for å unnlate å bruke skattestatistikken til inntektssammenlikninger mellom forskjellige næringer. Skattepraksis kan ha utviklet seg forskjellig for de forskjellgie næringer, og i alle fall er det forskjell på skattepraksis når det gjelder behandling av selvstendige næringsdrivende og lønnstakere. Denne forskjell er hjemlet i skatteloven.

Nasjonalregnskap.

En annen mulighet for å finne kvantitative uttrykk for de definisjoner som er gitt foran, er å bruke materiale fra nasjonalregnskapene. Det er særlig jamstellings- og lønnskravdefinisjonen som kan belyses med nasjonalregnskapsdata. De tabeller som er av særlig interesse i Nasjonalregnskapet i denne sammenheng, er faktorinntekt etter næring, lønn etter næring, eierinntekt etter næring, nasjonalprodukt fordelt på inntektsandeler og sysselsetting etter næring. Faktorinntekten i en næring er som kjent definert som næringens nettoprodukt minus avgifter på driftsmidler, produksjon og omsetning (indirekte skatter) som næringen betaler pluss tilskott til produksjon, omsetning og investeringsformål (subsidier) som næringen mottar. Lønn etter næring i jordbruk og skogbruk omfatter ikke godtgjøring til familiemedlemmer. Eierinntekten i en næring er definert som faktorinntekten minus lønn. For sysselsetting etter næring har en oppgaver i beregnede årsverk. Med et årsverk forstår en den sedvanlig arbeidstid i løpet av ett år for en som er fullt sysselsatt innenfor vedkommende næring i det tidsrom oppgaven gjelder. Deltidsarbeid er omregnet til årsverk på grunnlag av timebetaling. Under hver næring har vi oppgaver for årsverk utført av selvstendige og lønnsmottakere. Under jordbruk vil årsverk utført av familiemedlemmer komme i gruppen selvstendige.

Faktorinntekt i jordbruk og industri.

Det har vært vanlig å sammenlikne inntekter i jordbruket med inntekter i industrien eller med inntekter i landet forøvrig. Vi skal her se litt på en sammenlikning mellom inntekter i jordbruket og inntekter i industrien. Jordbrukets prosentvise andel av den samlede faktorinntekt varierte i 30-åra mellom 6,4 prosent og 8,6 prosent og i etterkrigstiden har den svinget mellom 6,1 prosent og 8,7 prosent. Serien viser ujevn utvikling med tildels sterke utslag fra år til år. En kan vel imidlertid si at stort sett har jordbruket holdt stillingen vis-a-vis andre næringer i løpet av denne perioden. Industriens andel av faktorinntekten varierte i 30-årene mellom 21,2 prosent og 24,6 prosent. Etter krigen har industriens andel variert mellom 27,7 prosent og 32,4 prosent av faktorinntekten. Industriens andel av faktorinntekten har altså svinget om to forskjellige nivåer, men utslagene har vært mye mindre fra år til år enn det en finner for jordbrukets andel.

Inntekt pr. årsverk.

Ved hjelp av tabell over lønn etter næring og årsverk utført av lønnstakere etter næring kan en regne en gjennomsnitts årsinntekt i forskjellige næringer. Det kan være interessant å trekke en sammenligning mellom tallene for industri og tallene for jordbruk ifølge nasjonalregnskapet. Når det gjelder selvstendiges inntekt er det ikke så lett adgang til sammenligning. For jordbrukernes vedkommende kan en bruke tall for selvstendiges inntekt av jordbruket fra tabellen over nasjonalprodukt fordelt på inntektsandeler. Disse tall fremkommer ved å trekke gjeldsrenter betalt fra jordbruk til andre næringer fra eierinntekten. Tilsvarende tall har en ikke for industrien. Her måtte en i tilfelle bruke tall for eierinntekt, men disse inkluderer bl. a. godtgjøring til fremmedkapital (gjeldsrenter, aksjeutbytte etc.). Følgende tall gir en oversikt over utviklingen av gjennomsnittsinntekten i kroner pr. årsverk for lønnstakere og selvstendige i jordbruket og for lønnstakere i industrien.

Gjennomsnittsinntekt i kr. pr. årsverk.

	1931	1939	1946	1952	1958	1960
Industri:						
a) lønnstakere	2 950	3 380	5 350	9 150	13 200	14 500
Jordbruk:						
b) lønnstakere	995	1 300	3 400	5 450	6 920	8 300
c) selvstendige	372	800	1 880	3 430	5 000	6 000
Relative tall:						
c) i prosent av b)	37%	61%	55%	63%	72%	72%
b) i prosent av a)	34%	38%	64%	60%	52%	57%

Tall for 1958 og 1960 må betraktes som foreløpige. 1931 er valgt som utgangspunkt fordi dette år representerer et bunnpunkt for alle tre serier.

Inntekt pr. årsverk for selvstendige i jordbruk vil normalt ligge på et lavt nivå. Årsverk inkluderer nemlig her hele familiens arbeidskraft. En ville muligens fått et riktigere bilde hvis en hadde brukt antall husholdninger som divisor istedenfor årsverk.

Sammenligner en inntekt i gjennomsnitt pr. årsverk for selvstendige og inntekt for lønnstakere i jordbruket, ser en at de selvstendiges inntekt har steget sterkere enn lønnstakerinntekten. Dette framgår av nest siste linje i tabellen.

Oppgangen i nivået for selvstendiges årsinntekt i jordbruket skyldes vel for en del den reduserte familiestørrelsen i denne perioden. Imidlertid er det trolig at bondeorganisasjonenes økede forhandlingsstyrke og politiske innflytelse har spilt en viss rolle. En kan vise til kriseforlikene i 30-årene og jordbruksavtalene etter krigen. Lignende virkninger har sannsynligvis de stadig bedre utbygde samvirketiltakene innen jordbruksnæringen hatt. Etter krigen har selvstendiges inntekter i jordbruket svingt sterkere enn før krigen. Dette kan ha sammenheng med den press-økonomi vi har hatt en stor del av etterkrigstiden. Selvstendiges inntekt til også bli påvirket av værforhold de enkelte år. Lønnstakernes inntekt er derimot kontraktbundet. En kan si det slik at gårdsgutten har kontrakt med bonden, men bonden har ikke kontrakt med værgudene.

En sammenlikning mellom lønnstakeres gjennomsnittlige årsinntekt i jordbruk og i industri er gitt i siste linje i taballen. Den jevnt stigende tendens i jordbrukslønningene i forhold til industrilønningene i 30-årene kan skyldes nedgangen i arbeidsløshet. Den utviklingen fortsatte jo også under krigen. Det er vanlig å regne jordbruket som et reservoar for arbeidskraft. I tider med mangelfull sysselsetting vil en lønnstaker kanskje være villig til å ta jordbruksarbeid mot praktisk talt bare kost og losji. Dette er forhold som i seg selv senker gjennomsnittsinntekten pr. årsverk i næringen. De ordinære jordbruksarbeideres lønninger vil også lett kunne presses ned under slike forhold. Det er vanlig å regne med at årsinntekt for lønnstakere i jordbruk sett i relasjon til industrien nådde et lavmål i dette århundre i 30-årene.

De tall vi har for etterkrigstiden tyder på at økningen i jordbrukslønninger i forhold til industrilønninger har stoppet opp, og det er muligens en utvikling i motsatt retning. En full lønnsmessig likestilling mellom jordbruksarbeidere og industriarbeidere er antakelig meget vanskelig å få gjennomført med den nåværende struktur i jordbruksnæringen.

Lønnsevne.

De driftsgranskinger i jordbruket som Norges Landbruksøkonomiske Institutt foretar fører bl. a. til beregning av lønnsevne i jordbruket. Dette tall har til dels vært brukt til sammenligning med industrilønninger. Dette er åpenbart lite holdbart. I «Regnskapsresultater for 1958» finnes det på side 55 følgende avsnitt:

«Lønnsevnen viser hvor mye jordbruket kan betale for alt nedlagt arbeid. Det regnes vanlig ut ved at en til familiens arbeidsfortjeneste legger kostnadene til leid arbeid. En regner oftest lønnsevnen ut i kroner pr. time og i prosent av de samlede arbeidskostnader. På denne måte får en et lønnsomhetsmål som kan nyttes til driftsanalytisk jamføring innen næringen. Det kan brukes til jamføring med andre bruk, med grupper av bruk og delvis med lønn til leid hjelp innen næringen. Lønnsevnen kan derimot ikke nyttes til direkte sammenligning med utbetalt lønn i andre næringer. Den er nemlig ingen entydig størrelse. Timebetaling er en faktisk oppnådd lønn, mens lønnsevne er et konvensjonelt utregnet tall.»

Lønn etter innsats.

Det blir ofte hevdet at i forhold til det slit som legges ned i jordbruksarbeidet er lønningene eller inntekten av dette arbeide alt for liten. Dette bringer inn den populære «lønn etter innsats» problemstilling. En kan her skille ut to forskjellige problemstillinger: Rettferdighetsprinsippet, dvs. en skal ha noe igjen for strevet, og premieringsprinsippet, dvs. å gi lønn etter innsats i den hensikt å oppnå økt innsats.

Hvis en har et bestemt mål for slit og en regel om at de som sliter like mye skal ha samme lønn, kunne en komme til å måtte opprettholde næringer som ikke skulle opprettholdes i det nåværende omfang. Diskusjoner om jamstelling bygger stort sett på at de forskjellige grupper skal gjøre det de gjør nå, men en skal likevel diskutere og sammenlikne deres inntekter. Dette impliserer jo i virkeligheten at man stiller seg som mål å diskutere hele fordelingsmekanismen i samfunnet. Man kommer da fort opp i konklusjoner som gjør det nødvendig å endre det økonomiske system i en eller annen retning. En utvei som tildels har vært forsøkt i Norge etter krigen med å jamstelle inntekter i forskjellige næringer, er å ta omfattende inntektsoverføringer over statsbudsjettet. Dette har også vært gjort når det gjelder jordbrukets inntekter. I en økonomi som på forhånd har en meget høy kapasitetsutnytting er dette en noe tvilsom fremgangsmåte. Slike inntektsoverføringer vil generelt virke aktivitetsstimulerende. Der hvor kapasiteten på forhånd er fullt utnyttet vil en da få utslag i retning av prisstigninger.

Direkte levestandardsammenlikning.

En mulighet for inntektssammenlikning mellom to befolkningsgrupper, er å måle levestandarden direkte ved hjelp av forbruksundersøkelser. En måtte da bestemme en preferansefunksjon for hver befolkningsgruppe, og beregne de to gruppers preferansenivå ved å sette inn data fra forbruksundersøkelsene i preferansefunksjonene. Så vidt vites er det ennå ikke gjort forsøk på slike direkte levestandardsammenlikninger mellom to befolkningsgrupper. Men dette ville vel være den riktigste presisering av kravet om økonomisk jamstelling mellom jordbruket og andre næringer.

Forts. 3. omsl.side.

Øl-ekskursjonen

Torsdag den 9. nov. stusset en rekke brave Oslo-folk over et merkelig opptog fra Grünerløkka i retning Frederiksgate. Forrest gikk en høy, velkledd ung mann og svingte en tamburstav. (Som ved nærmere ettersyn viste seg å være en paraply). Toget beveget seg ikke uten larm. De fleste iakttakere skjønte selvsagt at denne livsbejaende flokk av unge, vakre mennesker var sosialøkonomiske studenter på hjemveg fra Ringnes bryggeri.

Studentene sluttet i år så mannsterkt opp om den tradisjonelle øl-ekskursjonen *at ett bryggeri ikke var nok.* Frydelund og Ringnes måtte gå sammen om å dekke behovet for bedre kjennskap til en viktig del av «nærings- og nytelsesmiddelindustrien». Det er uvisst hva øleksursjonens popularitet skyldes. (Det må antakelig være en eiendommelighet ved preferansestrukturen overfor forbruksvarer hos studentene). Hos Frydenlund gjorde et sterkt *etterspørselspress* seg gjeldende idet det var slutt på ølet kl. 15, etter at det var utdelt kun 2 flasker pr. capita. (Og det etter at vi hadde sett tusenliterstanker fulle!). Ekskursjonen ble for manges vedkommende avsluttet på «Pilen» — og muligens også andre etablissementer.

Takk til Frydenlund og Ringnes!

ALMANNA-møtet

Høstens allmannamøte i Frederiksgt. fant sted fredag 10. nov. Etter åpning ved utvalgs-formann Fusche ble fremlagt en semesterberetning som vitner om stor aktivitet og meget initiativ fra Utvalgets side. Av mer konkrete oppgaver skal nevnes arbeidet for å skaffe økonomene mer *rom.* Frederiksgt. 3 er igjen blitt for liten, det er mangel på lesesalplasser, seminarrom, kollokvierom og kontorplass. Studenttallet øker og det er mange år til vi kan flytte til Blindern. Utvalget har arbeidet med følgende «rom-prosjekter»:

1. Få tilbake det rom i 1. etasje som disponeres av Universitetets byggeråd.
2. Oppsetting av en provisorisk brakke med seminar-rom, kollokvierom og kontorrom i haven. Planen er godkjent av Det Akademiske Kollegium og er p. t. til behandling hos de offentlige instanser (!).
3. Overtagelse av rom som etter hvert blir frigitt i Universitetets midtbygning.

Av beretningen nevnes videre at Bjørn Fusche er valgt som studentenes representant i en komité som Den Akademiske Seksjon har satt ned for å drøfte faget matematikk til forb.prøve for sosialøkonomer. (Vi skal senere ta opp spørsmålet «matematikk til forberedende prøve» på denne siden).

Allmanna-møtet drøftet så prinsippene for tilknytning til ISEC (Internasjonalt organ for praktikantutveksling). Det var enighet om at vi fortsatt skal ta del i praktikantutvekslingen.

En komité opprettet av Norsk Studentersamband har lagt frem en utredning om Statens støtte til studenter. Komitéens forslag til retningslinjer for den fremtidige statsstøtte ble kommentert av Kristen Knudsen og bifalt av allmannemøtet. (En personlig ytring: Alle studenter bør sette seg inn i denne utredningen).

Valg av Sosialøkonomisk Studentutvalg for 1962 gikk greitt unna. Det nye utvalget består av:

Formann: Tormod Hermansen.

Nestform.: Haavard Alstadheim

Styremedlemmer: Geza Martinovits, Jan Erik Korsæth og Rolf Riiser.

Varamenn: Per Halvor Vale og T. Markussen.

Det ble videre vedtatt at de tre styremedlemmer automatisk skal være varamenn til Studenttinget.

NORGE OG . . . *Forts. fra side 8.*

tet å finne flere argumenter for de påstander som blir satt fram.

Både professor Frisch og dosent Johansen har sine bestemte oppfatninger av hva Fellesmarkedet vil utvikle seg til å bli. De kan ha rett i at det vil utvikle seg mot et uopplyst pengevelde — men dette er en vurderingssak og ikke noe en kan lese seg til i Romatraktaten. De har ikke klart å endre min oppfatning at Romatraktaten også åpner adgang for Fellesmarkedet til å føre en politikk som den vi f. eks. fører i Norge i dag. Det er forøvrig en kjent sak at flere medlemsland i Fellesmarkedet anvender en statlig planøkonomi som delvis er atskillig mer dristig enn vår egen.

Jeg har ikke tilstrekkelig kjennskap til begrepet «sosialplanvelde» til å kunne si noe om Fellesmarkedet etter Romatraktaten kan utvikle seg til å bli det. Men jeg har en mistanke om at sjansene for at sosialplanveldet kan realiseres innen Fellesmarkedet ikke er svært ulike sjansene for at det kan realiseres i Norge. Om dette er rikig er den problemstilling professor Frisch gir i sitt forord av liten betydning for oss som skal ta stilling til eventuell norsk medlemsskap i Fellesmarkedet.

Vitenskapelig assistent

ved Norges tekniske høgskole

Ved Institutt for Sosialøkonomi, NTH, er det ledig en midlertidig stilling som vitenskapelig assistent. Stillingen ønskes besatt med en sosialøkonom, siviløkonom eller en sivilingeniør med driftsteknisk bakgrunn og interesse for teknisk økonomi. Assistenten vil bli pålagt oppgaver under Instituttets undervisnings- og forskningsprogram, men vil også gis anledning til arbeide med egne prosjekter og videreutdanning, f.eks. med sikte på licentiatgrad i teknisk økonomi.

Lønn etter lønnsklasse 14 i statens lønnsregulativ: samlett kontantlønn etter fradrag av pensjonsinnskott kr. 17.614,— pr. år, stigende til kr. 20.246,— etter 4 år.

Tilsettingen er begrenset til 3 år med adgang til forlengelse i ytterligere 3 år.

Helseattest vil bli krevd av den som tilsettes.

Søknad med rettkjent avskrift av vitnemål og attester sendes høgskolens sekretariat innen 1. desemb. 1961.

INNTEKTSSAMMENLIGN. . . *Forts. fra side 15.*

Indre jamstelling.

Ved siden av kravet om ytre jamstelling er det reist et krav om en jamstelling innen jordbruksnæringen. Det er stor forskjell på inntekter pr. bruk og inntekt pr. nedlagt arbeidstime for bruk i de ulike distrikter av landet og i de ulike størrelsesgrupper. En kan bruke forskjellige inntektsmål for å måle denne ulikhet, f. eks. produksjonsinntekt i alt eller driftsoverskott. Her kan også lønnsevne pr. time brukes, fordi det dreier seg om sammenlikninger innen samme næring. Det en sammenlikner vil imidlertid ikke være jordbruksbefolkningens levestandard for de forskjellige distrikter og de forskjellige bruksstørrelser. Jordbruksbefolkningens inntekter kommer ikke bare fra jordbruket. Ved jordbrukstellingen i 1949 var det bare 85 000 av ialt 213 000 brukere som oppga jordbruk som eneste yrke. Omlag 60 prosent av jordbruksbefolkningens samlede inntekter kommer fra jordbruket, omlag 20 prosent er antatt å komme fra skogbruket og resten fra fiske og andre yrker eller inntektskilder.

Resultat av driftsgranskninger.

De driftsgranskinger i jordbruket som Norges Landbruksøkonomiske Institutt foretar hvert år gir materiale som belyser forskjellen i inntekt for de forskjellige distrikter og de forskjellige størrelsesgrupper av bruk.

Det vil føre for langt her å gjøre rede for de distriktsvise forskjeller innen næringen. Generelt kan det sies at produksjonsinntekt i kroner pr. bruk stiger med bruksstørrelsen, mens produksjonsinntekt i kroner pr. dekar synker med voksende bruksstørrelse opp til størrelsesgruppe 200,1—300 dekar. Over denne størrelsesgruppe stiger produksjonsinntekt i kroner pr. dekar. Driftsoverskott i kroner pr. bruk stiger med stigende bruksstørrelse. Familiens arbeidsfortjeneste pr. bruk er minst for de små bruk, men det synes ellers ikke å være noen markert samvariasjon mellom bruksstørrelse og arbeidsfortjeneste. Lønnsevnen pr. time derimot øker med økende bruksstørrelse og likeledes lønnsevne i prosent av arbeidskostnad.

Vi kan muligens våge den konklusjon at et bruk i gjennomsnitt for hele landet bør være på minst 100 mål oppdyrket areal for å gi rimelig fortjeneste til familien. Uten det støttesystem vi har ville forskjellen mellom familiefortjeneste på små og store bruk vært ennå mer markert. Denne konklusjonen bør sees i lys av at bare ca. 10 prosent av alle bruk over 5 dekar jordbruksareal var større enn 100 dekar ved jordbrukstellingen 1959. Dette tall er praktisk talt uendret fra 1949.

Sosi-A-tetsnytt

Leif Jørgen Aune (c.o. 1951) er utnevnt til underdirektør i Utbyggingsfondet for distriktene.

Olav Skaalen (c.o. 1954) skal fra 1. januar 1962 tiltre sekretærstilling i Fellessekretariatet for Norges Akademikersamband og Embetsmennenes Landsforbund.

Tore Johansen (c.o. 1954), vitenskapelig konsulent ved Sosialøkonomisk Institutt reiste i september til Cowles Foundation ved Yale University med Rockefeller stipendium for 8 måneder.

Sosialøkonomen utkommer med 10 nummer pr. år og sendes gratis til medlemmene av Sosialøkonomisk Samfunn.

Redaksjonens adresse: Frederiksgate 3, Oslo

Abonnementspris kr. 30.- pr. år.
Løssalg kr. 3.- pr. nr.

Henvendelser om abonnement og forsendelse rettes til UNIVERSITETSFORLAGET, Karl Johans gate 47, Oslo

Tel. 33 71 43 - Postgiro 15 530

ANNONSEPRISER:

Bakre omslagsside	kr. 300.-
1/1 side	kr. 250.-
1/2 side	kr. 150.-
1/4 side	kr. 90.-
1/8 side	kr. 55.-
1/16 side	kr. 35.-

Statistisk Sentralbyrå,
Biblioteket,
Dronningensgt. 16,
Oslo.

BR. TENGS – OSLO